

породив у мені бажання діяти. Самій! І один у полі воїн, якщо поле – не бою!

На жаль, нічого українського я не знайшла у Модені (де я працюю): ні товариств, ні організацій, ні асоціацій. Не сподіваючись на ідеї-проекти-програми зверху, почала діяти знизу. Перший крок – Центр іноземців у Модені, де запропонувала свої моно-вистави, лекції, практичні заняття з писанкарства, фотовиставки. І пішло-поїхало!

2004 рік – вечір української культури у м. Сассуоло (провінція Модени), де моя розповідь про Україну переривалася музикою Мирослава Скорика (фортепіано – українка Ольга Ратушняк).

2005 рік – українська греко-католицька церква у Модені, свято писанки; презентація української культури в турецькій мечеті; вистава про богиню Берегиню в одному з округів Модени, режисер – італійка Елена Беллеї.

2006 рік – співпраця з новоствореною італійсько-українською асоціацією «Київська Русь»: писанкарство, виставки вишиванок, Різдвяні вистави, українська дискотека, українська традиційна кухня.

2007 рік – співпраця з італійською культурною асоціацією «Зустріч» («L'incontro»), що почалася зі знайомства з українською народною казкою (на щастя, в Італії вийшла друком книга італійською мовою, із зібранням наших казок [5]). Далі – вже традиційне заняття з писанкарства, до якого підготувала брошуру для італійських учнів з поясненням символів і кольорів на писанці. І в кінці року – свято Різдва у східній Європі (знайомство з особливостями Різдвяних свят Польщі, України, Росії), де присутні почули колядки цих країн, смакували традиційні страви, брали участь у стародавніх обрядах (внесення Дідуха, сценка з Козою тощо).

2008 рік – додала ентузіазму книга Оксани Пахльовської «Ave, Europa!», де автор наголошує: «Ми будемо потрібні іншим, коли ми будемо потрібні нам». Отож, створила свою культурну асоціацію «Диво-писанка» («Magica pysanka») з метою популяризувати українське серед українців та іноземців. У назві присутнє слово Диво. Диво – сильне слово, красиве слово, співзвучне з древнім українським богом Дивом (як співається у веснянці: «Ой, Див-Ладо, сіяли, сіяли...»). Я люблю ці два слова: диво і писанка, мені потрібні ці слова, як і інші: Лад, Любов, Баба, Дідо, Дух, Дідух... Вони випромінюють енергію, заспокоюють (умиротворяють). Мені потрібна українська вишивка (всі заощадження йдуть на придбання автентичних сорочок). Відчуваю потребу зупинити книги італійською мовою про Україну, поезію, прозу (маю переклади М. Гоголя, Ю. Андруховича, Л. Костенко, формую власну бібліотеку з писанкарства (книги

іспанською, українською, англійською мовами). Відчуваю себе важливим кільцем у ланцюжку, що поєднує українське минуле, сучасне і майбутнє. Цей ланцюжок повинен бути сильним, і це залежить саме від мене!

2009 рік – знайшла однодумців: українців, італійців, поляків, бразильців, марокканців, з якими продовжила свої традиційні заняття з писанкарства.

2010 рік – спільно з Інститутом (Istituto superiore d'Applomb) провела лекцію з української етнографії, традиційне заняття з писанкарства.

2011 рік – вечір української казки (вийшла друком нова книга українських казок [3], 2-го і 3-го квітня провела заняття з писанкарства з традиційними кривими танцями, з виготовленням птахів та традиційної могилки, якою прикрашали стіл на Великдень.

Отож, роблю свою роботу із задоволенням, висвітлюю її в Інтернеті (Однокласники (Галина Гевко (Балім)), Facebook (Halyna Hevko), You Tube (Ukrainian pysanky. Magica pysanka a Modena)), створила свій сайт, який потрібно наповнити інформацією [4].

Культурні осередки, засновані українцями в Італії, відіграють важливу роль у процесі збереження колективної ідентичності українців зарубіжжя. Але активісти української громади в Італії не обмежують свою діяльність заснуванням культурних осередків та проведенням культурно-мистецьких заходів, адже у різних містах Італії відкрито недільні та суботні українські школи (у Пескарі, Местре (Венеція), у Римі, Неаполі та ін.). Представники української громади співпрацюють з місцевими органами влади для вирішення нагальних проблем. У політичному плані українська громада є однією з найактивніших іноземних громад в Італії, адже, відстоюючи свої права, українська громада здійснює помітний вплив на вирішення проблем, що стосуються життя іноземних громад взагалі. Важливою частиною нашого життя стали україномовні ЗМІ, що видаються в Італії.

Таким чином, українські трудові мігранти не втрачають духовного зв'язку зі своєю Батьківщиною, дбають про збереження української ідентичності, а також мовних, культурних та духовних традицій.

1. Гаврилишин П. Громадсько-політична та культурна адаптація українців в Італії / П. Гаврилишин // Схід. – 2008. – № 7 (91). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=35616.
2. Кривульченко О. Українці-заробітчани в Італії: умови праці та соціальне становище // Незалежний культурологічний часопис «І» / О. Кривульченко. – 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ji_magazine.lviv.ua/kordon/migration/2003/kryvulch.htm.
3. Gallo S., Gordienko T. I cavaglieri di Re Lev / S. Gallo, T. Gordienko. – Roma: Sinnos Editrice, 2010.
4. Magica pysanka a Modena. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.magicapysanka.org>.
5. Pompeo L. Fiabe ucraine / L. Pompeo. – Lecce: Besa Editrice, 2002.

Олег Гуцько, Оксана Гуцько

Українські суботні школи у Португалії

В статті висвітлюється діяльність, проблеми і перспективи українських суботніх шкіл у Португалії.

In the article activity, problems and perspectives of the Ukrainian Saturday Schools in Portugal are investigated.

Українці в Португалії є однією з найбільших етнічних спільнот (і національних меншин), адже за чисельністю вони вже стали другою спільнотою після бразильців. У Португалії діють українські суботні школи, громадські організації, а також активно функціонують ЗМІ українських мігрантів тощо. За останні 10 років Португалія стала практично другим

домом для багатьох тисяч українців (особливо великий потік українських мігрантів у Португалію розпочався в 2001 р., що було зумовлено процесами легалізації працюючих мігрантів). За різними даними, сьогодні у Португалії працюють щонайменше 60 тисяч українців, які доволі органічно

влилися в нову для них країну і поступово стають досить вливовою і потужною спільнотою [1].

Варто наголосити, що уряд Португалії створив доволі сприятливі умови для заробітчан. Емігрантів, які приїжджали із країн СНД (часто з простроченими туристичними візами або й без будь-яких документів взагалі) не депортували і не переслідували, їм давали можливість заробити і успішно легалізуватися. Не дивлячись на певні складнощі й проблеми, Португалія все ж таки залишається однією з найлояльніших до емігрантів країн Європи.

Проблема розвитку сучасного українського шкільництва в Португалії є доволі актуальною. Тому ми коротко розглянемо такі питання: 1) історія виникнення суботніх шкіл у Португалії; 2) процес поширення шкільництва на території Португалії; 3) сучасний стан суботніх шкіл і співпраця з МУШ; 4) шляхи і методи роботи в суботніх школах по збереженню української ідентичності; 5) вироблення нових підходів у подальшому розвитку українського шкільництва.

Історія створення українських суботніх шкіл тісно пов'язана з четвертою хвилею еміграції українців у Португалію. Відомо, що четверта хвиля еміграції відрізняється від трьох попередніх, адже більшість людей подалися в дорогу через скрутні економічні умови, що настали після розвалу СРСР. Вони, як правило, мають вищу освіту (або ж середню спеціальну) і володіють англійською мовою, що дає їм змогу легше знайти роботу за кордоном. Найчисельнішою складовою четвертої хвилі є саме заробітчани. Хтось їде з відчаю, хтось хоче заробити на майбутнє. Більшість із цих людей зберігають українське громадянство, вони збираються повернутись на Батьківщину. Це сміливі люди, які не злякались поїхати в невідому країну, вони побачили інший світ, що дозволяє їм більш тверезо поглянути на Україну і оцінити її сильні і слабкі риси, вони навчилися напружено працювати по 10–16 годин на добу. Серед завдань, які вони ставлять перед собою, передусім, є такі: 1) заробити початковий капітал для власної справи в Україні; 2) дати дітям гарну сучасну освіту [2].

Отже, португальське суспільство спочатку ототожнювало всіх емігрантів з України і з країн колишнього Радянського Союзу, як емігрантів зі сходу – «де лешт». І одна із перших шкіл, яка виникла в 2004 році, теж була нібито спільною для всіх і називалась «Слов'янською». Але самою першою була школа в містечку Сан жуау де Ештуріл, вона була створена в 2002 році.

Через декілька років після утворення української організації «Спілка українців», виникла можливість створити в 2005 році українську суботню школу в м. Лісабоні – це школа «Дивосвіт». Причиною відділення певної частини вчителів і батьків від «Слов'янської» школи стало також небажання її дирекції вивчати українську мову і літературу. Отже, першими учнями школи «Дивосвіт» стали 17 дітей. З часом школа збільшувала кількість дітей і вчителів, а в 2007 році розділилась на дві школи: «Дивосвіт» і «Родина».

З 2008 року в процес поширення шкільництва у Португалії активно включається наша асоціація «Собор». Вийшовши за межі м. Лісабон, в якому на той час вже функціонувало три школи, ми звернули свій погляд на провінції. За період з 2008 до 2010 року нами було засновано чотири школи в радіусі 150 км від м. Лісабона – це міста Тореш Ведраш, Фатіма, Каштанейра і Помбал.

На даний час у Португалії функціонує більше 10 українських суботніх шкіл, які співпрацюють по програмі Міністерства освіти і науки України (сьогодні – МОНМС

України), а також велика кількість шкіл з вивченням тільки українознавчих предметів. Зараз вони на піку свого розвитку, але виникає законне питання: що буде далі? Адже після кожного піку наступає спад. Що ж чекає наші школи в майбутньому? Чи вони підуть по вже протореному шляху і перетворяться, як у старій діаспорі, на школи з вивчення українознавчих предметів, чи знайдуть якийсь власний, лише для них вибраний шлях? Це залежить, у першу чергу, від нас, вчителів, чи знайдемо ми в собі сили і бажання шукати ці шляхи.

Цьому можуть сприяти ті невпевнені перші кроки по створенню координаційної Ради. Було би чудово, якби ми ще до осені затвердили Статут і дійсно почали працювати. Бо у всіх школах є талановиті й небайдужі вчителі, які хочуть щось змінити, покращити, а також намітити нові перспективи. Будемо сподіватись. Бо проблеми у всіх школах однакові. І балансувати між обсягом програми і нашим реальним одним днем на тиждень дуже непросто. І з цим потрібно щось робити. З одного боку, нам говорять: якщо хочете отримати атестат МОНМС України, ви повинні виконувати програму, а з другого боку, всі прекрасно знають, що це неможливо. Теоретики переконують, що це можливо, а практики, тобто ми з вами, стикаючись із реальністю, бачимо зворотнє. Не потрібно заводити ситуацію в глухий кут, потрібно вирішувати її зараз. Адже завжди краще попередити кризу, ніж її загострювати.

Ми бачимо вирішення проблеми в наступному: потрібно підходити до будь-якої ситуації із зацікавленістю з двох сторін. Чарівне слово «співпраця» повинно стати наріжним у роботі між МУШ і ЗУНЗ. Оскільки наші учні не можуть отримувати високих балів в атестаті, бо це все ж таки дистанційне навчання, то чому ми не можемо виробити нових підходів до оцінювання знань.

По-перше, висилати на початку року варіанти тестів і контрольних робіт, які буде проводити МУШ в кінці 1-го і 2-го семестру. Це дасть можливість вчителям акцентувати увагу на тому, що, подекуди, вважають дрібницями.

По-друге, тестові й контрольні роботи потрібно складати із завдань одного рівня або, якщо це неможливо, з більшою кількістю питань. Наприклад, відповідь 6 питань, які оцінюються по 2 бали, ніби зменшує навантаження на учня, а з іншого, – дає їм менше шансів отримати вищу оцінку.

Переходячи до питання про шляхи й методи роботи в українських суботніх школах по збереженню української національно-культурної ідентичності, варто зазначити, що основним виховним завданням школи за кордоном є сприяння забезпеченню духовної спорідненості між дітьми й батьками. Адже діти й батьки і в прямому, і в переносному значенні повинні говорити на одній мові. Деколи батьки не розуміють важливості цього питання, розмовляючи вдома на поганій португальській мові, у цьому випадку вони самі з часом починають віддалятися від своїх дітей.

Розуміючи ціну питання, ми в наших школах намагаємось проводити багато виховних заходів і по вшануванню матері, і віддаючи шану нашим релігійним святкам, дуже урочисто відмічаємо Перший і Останній дзвоники, не забуваємо і про українські традиції писанкарства, петриківського розпису, колядування, водіння гаївок, а також вшановуємо Українських Героїв.

Особливо важко нашим першокласникам, які вже народилися в Португалії і ходили в португальські садочки, адже у них вже поставлена португальська вимова. А розмовляти українською мовою їм дуже важко. Для допомоги таким дітям

цього року ми взяли в школу логопеда. Це значно покращило не лише вимову, а й дало можливість учням активніше брати участь у наших виховних заходах (з молодшими школярами ми практикуємо театралізацію українських народних казок).

Недавно ми розпочали роботу з психологом із України – це Коноплицька Діана, яка надавала консультації у режимі скап-конференції. Це велика допомога як дітям, так і вчителям. Може не всі з вас знають, яка може виникнути стресова ситуація для дитини, коли вона йде у 1-ий клас. А наші діти ідуть одночасно і в португальську, і в українську школи, але, не дай Боже, коли ще й батьки на цей момент розлучаються... А потім ми дивуємось, чому виникають труднощі з вихованням, навчанням і т. д.

Для розширення роботи по збереженню української ідентичності цього року нам вдалось відкрити студії образотворчого мистецтва при українському культурному центрі в м. Лісабоні. У програму занять, які проводять раз на тиждень, було включено ознайомлення з петриківським розписом, писанкарством, витинанкою, аплікацією. Ці заняття сприяли розвитку творчих здібностей дітей і охоплювали тих дітей, які не ходили в українські суботні школи.

Тепер перед нами стоїть питання, в якому напрямку розвивати шкільництво у Португалії. На нашу думку, потрібно завжди давати людям право вибору: розвивати ЗУНЗ, а також українознавчі школи, але на цьому не зупинятися і йти

далі. Нас приваблює створення школи-пансіонату, де діти з усієї Португалії могли б здобувати освіту протягом тижня, а на суботу й неділю повертатися до батьків. Створення такої школи справа непроста – спочатку потрібно знайти безкоштовне приміщення, пристосувати його під наші потреби, набрати штат педагогів і вихователів, зробити широку рекламу. Перспектива у таких шкіль є: для наших прагматичних українців, які так багато працюють, знати, що їхні діти отримують хорошу освіту і виховання, дуже важливо.

Таким чином, подальший розвиток українського шкільництва в Португалії буде сприяти не тільки задоволенню освітніх і національно-культурних потреб українців, не тільки уникненню асиміляції українців Португалії, але й збереженню національно-культурної ідентичності зарубіжних українців. Отже, розвиток українського шкільництва в Португалії є і важливим чинником етнозбереження українців, які перебувають поза межами своєї Батьківщини, і потужним стимулом для активізації процесів націєтворення в самій Україні.

1. Марков І. Українська трудова еміграція в ЄС: соціологічно-статистичний портрет / Ігор Марков // На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження процесів української трудової міграції (країни Європейського Союзу та Російська Федерація) / Марков І., ерм. Бойко Ю., Іванкова-Стецюк О., Селещук Г. та ін. / За ред. І. Маркова. – Львів: Карітас України, 2009. – С. 21–86. 2. Четверта хвиля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diaspora.ukrinform.ua/xvyl4-shtml>.

Павло Давидов

Болонський процес та проблеми міграції

У статті розглядаються питання глобалізації світу та зростаюча мобільність населення, зокрема трудова та освітня міграція. Здійснюється аналіз вимог світових та європейських організацій до трансформації освітньої галузі, зокрема й національної. Досліджується вплив Болонського процесу на створення єдиного освітнього простору та ринку праці, зокрема, проблема «відтоку мозків».

The world globalization and increasing population's mobility including labor and educational migration are considered in the article. The requirements of the world and European organizations to the transformation of educational branch, including national systems of education are analyzed. The influence of Bologna process on creation of the unified education area and labor market and the problem of brain drain are investigated.

Характерною ознакою глобалізованого світу виступає стрімке зростання мобільності населення і як наслідок – значне зростання та інтенсифікація міграційних процесів. Серед факторів, які сприяють цьому, виступає освіта, зокрема, і впровадження Болонського процесу. Тобто сьогодні актуальною проблемою виступає не стільки трудова міграція, скільки так званий «відтік мозків».

Освіта як соціальний феномен, а Університет як провідний соціальний інститут освітньої галузі, змушені реагувати на проблеми глобалізації світу, зокрема, й ринку. Адже такі вимоги висуваються Світовою організацією торгівлі (СОТ) та Всесвітнім Банком (ВБ), а також Організацією об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Європейським Союзом (ЄС) та Організацією безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Зокрема, й впровадження Болонського процесу враховує ці вимоги та висуває і свої власні. Тому й реформування освітньої системи в Україні повинно відбуватися не тільки з урахуванням зовнішніх «важелів», а й у відповідності й до внутрішніх потреб. Саме тому аналіз стану й перспектив розвитку української системи освіти і вищої сьогодні, зокрема, є актуальною проблемою.

Безумовно, трансформаційні процеси в освіті достатньо активно досліджувалися в закордонній та вітчизняній літературі. Зокрема, роль освіти взагалі й Університету

як «базового» наукового і навчально-виховного закладу у ХХІ ст. та їх місія розглядаються в працях теоретиків постіндустріального суспільства Д. Белла, М. Гайдеґера, П. Друкера, В. Іноземцева, М. Кастельса, Х. Ортеґи-і-Ґассета, М. Портера, Е. Тоффлера, К. Ясперса та інших; різні аспекти висвітлені в роботах фундаторів теорії людського капіталу Т. Шульца, Г. Беккера, М. Блауга, розвиток освіти розглядається в працях В. Андрущенка, І. Дідика, О. Грішнкової, Б. Данилишина, М. Долішнього, М. Дробнохода, М. Згуровського, С. Злупка, І. Каленюка, Р. Кігеля, П. Кононенка, К. Корсака, О. Кратта, В. Кременя, В. Куценко, М. Ніколаєнка, В. Новікової, Т. Оболенської, А. Погрібного та інших. Це зумовлено переломним станом суспільства, яке породжує трансляцію нових життєвих смислів і цінностей, а освіта, зокрема, Університетська при цьому відіграє особливу роль, виступаючи відображенням глибинних витоків культури.

Метою нашої розвідки виступає проблема глобалізації освітнього простору, зокрема, впровадження Болонського процесу й створення єдиного європейського ринку освітніх послуг і праці та їхні наслідки для України. Слід зазначити, що проблеми інтеграції України у європейську спільноту приділяється значна увага. Процесу інтеграції в освітній галузі приділена увага у роботі «Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій освіті України», яка вийшла